

1961 FEB

244

A SZABADSÁG TÉR

— AHOL A MAGYAR BASTILLE ÁLLOTT

A tér, amelynek hatalmas arányai még a vasbetonvázas modern irodaépület és a neo-barokkos homlokzatú paloták stíluskülönbségét is harmóniába olvasztják, a századforduló idején Budapest világvárossá fejlődésének utolsó állomása volt. Tizenhét, külön-külön is masszív épülettömbjének még se híre, se hamva, midőn innen délre már végleges köntösébe öltözött a „city”, a Váci utca környéke, északra kiépült a Margit-hídon Budára ívelő körút, s közvetlen szomszédságában teljes szépségében pompázott már a Duna partján a törvényhozás palotája.

Nyomós oka volt annak, hogy ez a tér a Belső-Lipótváros egyéb részeihez képest megkésve, alig emberöltővel ezelőtt formálódott ki, s hogy Szabadság tér lett a neve. E helyütt ugyanis majd egy évszázadon át, a magyar szabadság közszándára, az Új-épület állt. Az erőd-szerű kaszárnyát a francia forradalom előestéjén II. József építtette. Pest lakossága kezdettől fogva idegenkedett a zord és komor külsejű „Nájgebájdé”-től s baljós előérzete nem is csalta meg. 1849-ben Bastille lett a kaszárnyából, börtön és siralomház. A mai Népstadionnál is hatalmasabb udvarának hátsó, eldugott sarkában végezték ki Batthyány Lajost, a forradalom kormányának elnökét is. A Báthory és a Rosenberg házaspár utca találkozásánál felállított örök mécses sejteti, hogy milyen nagy volt a magyar Bastille.

A magyar főváros soha nem feledte a Neugebäude gyűlöletes múltját, s már a kiegyezéskor poli-

tikai követeléseit közt szerepelt: az Új-épületnek pusztulnia kell! Persze ebben materiális okok is közrejátszottak. Pest belvárosa gyorsan nyomult észak felé s a Belső-Lipótvárosban jövedelmező foglalkozássá vált a telekspekuláció. Az Új-épület mégis sokáig dacolt a közvéleménnyel, aztán 1894-ben törvényt hoztak lebontásáról és területének polgári hasznosításáról. Három évvel később hozzá is kezdtek lebontásához s példás gyorsasággal tüntették el a föld színéről.

Szabadság tér, — a gyűlölt épület eltüntetése után mindjárt ezt a nevet kapta a véráztatva föld. Arculatát Alpár Ignácnak, az európai híru banképítőnek két fő műve, a Nemzeti Bank és a Tőzsde szabtta meg. Reprezentatív, építészeti maradvány értékű palotákat emelt Alpár a banktőke számára. Külső megjelenésében mindkét alkotás a barokk főúri palotákat utánozza. A nagy építész arra is ügyelt, hogy a két szemben álló épület, a homlokzat különbözösége ellenére is összhangban álljon egymással. Alpár művei olyannyira uralják a teret, hogy annak többi épülete — köztük a legifjabb, a két világháború között emelt vasbeton irodaház — csupán Alpár palotáinak építészeti jelentőségét és látványosságát emeli ki.

A Szabadság tér nemcsak városképileg önálló része az V. kerületnek. Bár épületeinek nagyobb részét lakásnak szánták, a térnek mindig kevés lakója volt. A felszabadulás előtt az Érték és Termény-tőzsde bizományosai szállták meg a

tér lakóházait és a Szabadság térbe torkolló utcákat, itt rendezték be irodáikat. Nyughatatlan élete volt ennek a térnek, tőzsdealkuszok és terményesek, újjazdagok és milliomosok nyüzsögtek rajta, marakodtak, hogy a magyar munkás és paraszt munkájának eredményéből minél nagyobb profitot sajtoljanak ki. A kapitalista pénzszerzés törvénye és kíméletlen játékszabályai uralták ezt a teret, szabták meg életritmusát és rendeltetését egészen 1946-ig, amikor a jó forint megteremtése a terményesek és a részvényesek után a valutautazókat is kiebrudalta nemcsak a Tőzsde-palotából, de a társadalomból is.

A Szabadság tér a felszabadulás után beolvadt a Vörösmarty tértől a Margit-hídig terjedő hivatali negyedbe. A Tőzsde épületében előbb a Kereskedelem- és Szövetkezetiügyi Minisztérium, majd a Vörös Akadémia, aztán a Lenin Intézet s végül a Technika Háza kapott otthont, a Magyar Televízióval társbérletben. Körös-körül többnyire hivatalok, minisztériumok, társadalmi és politikai szervezetek székházai: a Kohó- és Gépipari Minisztérium; a rendőrség gyermek- és ifjúságvédelmi osztálya, a Magyar Partizán Szövetség, az Expressz Ifjúsági Utazási Iroda, a Munkaügyi Minisztérium, a SZÖVOSZ és a Magyar Nemzeti Bank.

Ezt a szabadság-vertanúk vérevel szentelt teret a Horthy-rendszer nacionalista eszmék számára próbálta kisajátítani irredenta szobrok és országzászló felállításával. A felszabadulás után végre nevéhez méltó lett a Szabadság tér. Azok kaptak itt emlékművet, akik legtöbbet áldoztak a szabadságért: a hazánkat felszabadító szovjet hősök. Az aradi vertanúk — Vécsey, Aulich, Kiss Ernő — és a 48-as honvédtábornok Perczel Mór emlékét őrző utcákon kívül ide torkollik a gyásznapi emléket őrző Október 6. utca, s a Szabadság tér közvetlen környékén kaptak utcát a mai imperializmus áldozatai is: a görög Beloianisz és az amerikai Rosenberg házaspár!

A magyar történelem és társadalom változásának emlékeit őrzi a tér, II. József császártól a Magyar Népköztársaságig, a Habsburg uralom gyarmatosító törekvéseitől, a felszabadult nép hétköznapjáiig. Régmúlt, véres és szomorú emlékek, nagyszerű győzelmek földjét tapossa, aki végigsétál a paloták sora előtt.

G. I.

A Szabadság tér